

ТЕОРЕТИКО-ЕМПІРИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ РІЗОМАТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ДОЛАРИЗАЦІЇ

У статті здійснено теоретико-емпіричне обґрунтування гіпотези ризоматичної парадигми доларизації. Розглянуто висунуту парадигмальну модель доларизації, як імпліцитну характеристику сучасної глобалізованої фінансоміки. Проаналізовано динаміку рівня доларизації економіки України.

In the article conducted the theoretical and empirical support the hypothesis of rhizomal paradigm of dollarization, considered the nominated paradigmatic model of dollarization as implicit characteristic of the modern globalized financialism is considered. The dynamics of Ukrainian economy dollarization is analyzed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дихотомічний поділ та бінарна логіка на основі яких розвивалася наука та економічна наука зокрема, не дає адекватної відповіді на стохастичні, дискретні проблеми сучасності. Постмодернізм, як актуальний світоглядний напрям, покликаний здійснити переосмислення історії та запропонувати новітні моделі її розвитку, а тому еволюціонування модерну у постмодерн вимагає не лише нового змістовного наповнення культурного життя індивідів, але й пристосування усієї структури господарського життя до нових тенденцій: масове продукування благ з короткотривалим життєвим циклом, швидким способом виробництва, для задоволення тимчасових потреб або консюмеризм; перетворення товарної форми грошей у паперові та нерозмінні кредитні за якими не закріплений золотий вміст; коли інваріантом преїскуранта у сучасній кредитно-фінансовій системі стає не праця чи золото, а самі гроші, які мають здатність до безмежної мультиплікації; інформація і технології набувають визначального значення в актуальній «економіці знань» і стають самостійним виробничим ресурсом таким чином превалюючи над капіталом; деіндустріалізація з небаченим раніше зростанням ваги третинного сектору економіки; та ряду інших властивостей. Однак досягти такого високого рівня розвитку вдалося лише групі постіндустріальних країн, які є ареалом добробуту «золотого мільярда», таким чином пройшла певна територізація та стратифікація як населення планети, так і їх економічних потуг, які завдяки своєму панівному становищу проводять глобальну політику фінансизму, та фінансових воєн, в яких гроші стали засобом, тоталізатором і деномінатором усіх відносин. Американський соціолог та футуролог, співавтор теорії постіндустріального суспільства – Елвін Тоффлер у 40 главі «Управління завтрашніми грошима» книги «Революційне багатство. Як воно буде створене і як воно змінить наше життя» опублікованій у 2006 році, пише: «подібно до інших ключових елементів капіталізму, гроші переживають найбільш стрімку і глибоку революцію за багато століть, революцію, яка створить абсолютно нові форми, нові способи виплат і платежів, і ділові контакти зможуть обходитися взагалі без грошей» [1, с.118].

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблемі різому, як основної характеристики постмодерну, присвячена книга французьких філософів Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі «Різома. Тисяча плато. Капіталізм і шизофренія» опублікована у 1972 році, а феномен створення багатства у майбутньому, та концепцію постіндустріального суспільства досліджував американський футуролог Е. Тоффлер [2]. Інформаційними є прес-релізи президентів регіональних Федеральних резервних банків, наприклад Дж. Вільямса з Сан Франциско.

Вітчизняна наукова школа представлена розвідками Н. Атамась про структуру

доларизації економіки, а також дослідженнями В. Козюка на тему глобальної фінансової стабільності і Центру Разумкова про подолання валютних криз [3, с.427].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Гегемоніальна влада сучасних, особливо які виконують функцію світових, грошей зумовлює валютне заміщення та доларизацію спрямовану на монетарну екстермінацію національних економік у їх територіальних межах з метою паразитування – отримання сеньйоражу та здійснення світового контролю, а тому релевантним виступає конституювання парадигми доларизації та її теоретико-емпірична концептуалізація для досягнення вищого ступеня транспарентності і оцінки рівня масштабності доларократії у світі.

Постановка завдання. Мета статті формування різоматичної парадигми доларизації, як окремого випадку еконофізики та нейроекономіки, визначення перманентних взаємозв'язків між доларизованими країнами, теоретична концептуалізація та емпіричне підтвердження або спростування гіпотези.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різوما у перекладі з грецького «ρίζωμα» означає кореневище, але це не тривіальна стрижнева або мичкувата коренева система, це певний трансформований, видозмінений, довговічний, вегетативний пагін трав та ряду чагарників, що виконує функцію накопичення та збереження поживних речовин для наступного відновлення та/або розмноження, яскравим представником такого виду є шкідливий бур'ян – пирій повзучий.

Крім того, поняття «різими» слугує головною ідеєю філософії Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі. Учені використовують метафору кореневища для трактування постмодерних процесів, що охопили всі сфери життя індивідів, а також, як постструктуралістичну систему організації знання, господарського життя та світу у цілому, протиставляючи та заміщуючи, таким чином, старий, традиційний, дуальний, ієрархічний спосіб розподілу та структурування у формі дерева, який бере свій початок ще від античних часів.

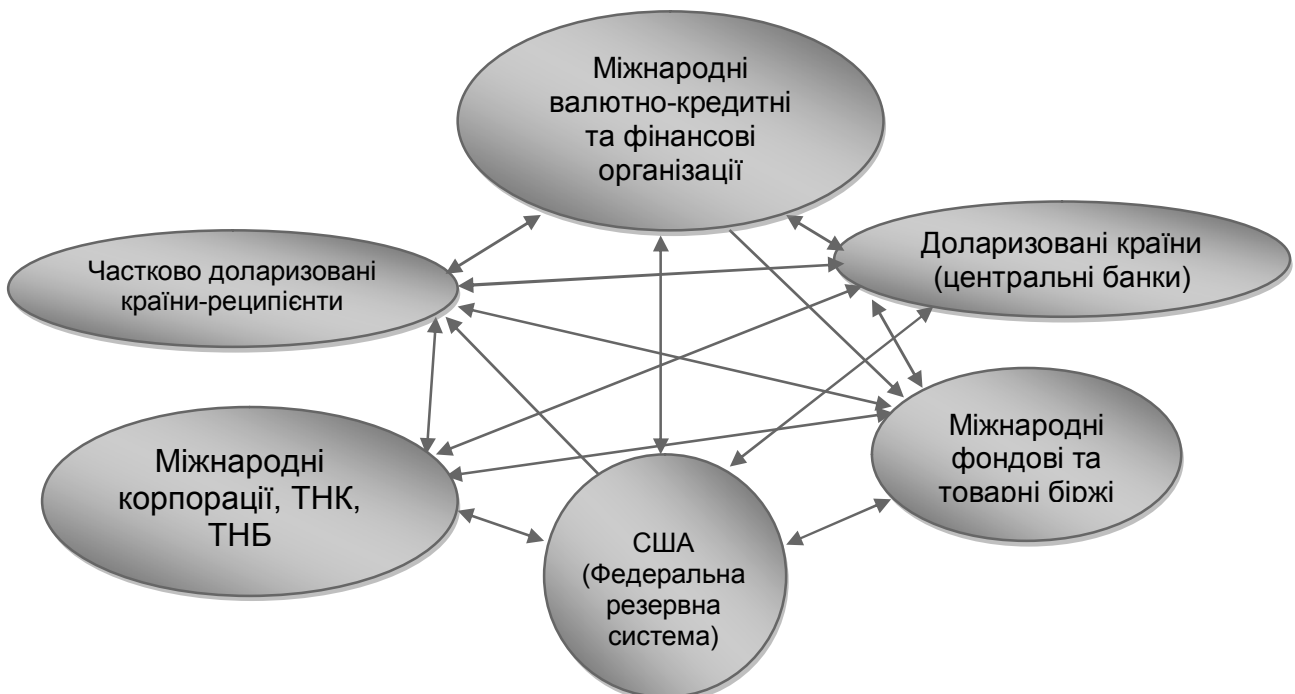

Рис. 1. Різоматична модель доларизації (складено автором)

Доларизаційна модель світової економіки, як і філософська метафора складної системи кореневища – «різома» має ряд основних, спільних характеристик, а саме:

- зв'язок;
- гетерогенність;
- множинність;
- неістотність розриву;

- картографію;
- декалькоманію.

Різоматичну модель доларизації можна зобразити виділивши інституції, які сприяють поширенню долара каналами грошового обігу світової фінансової системи, таким чином надаючи йому домінуючого становища на противагу іншим валютам, а також виокремивши зв'язки між ними та оцінивши нелінійний, мережевий характер їх взаємодії (рис. 1).

Аналізуючи різоматичну модель доларизації, зауважимо, що вона має децентралізовану структуру. Оскільки єдиним можливим ядром могли бути Сполучені Штати Америки, представлені незалежним агентством з функціями центрального банку – Федеральною резервною системою, проте станом на липень 2012 року в обігу знаходилось 1051,2 мільярдів готівкових доларів з яких, за даними доповіді президента регіонального банку ФРС міста Сан Франциско Дж. Вільямса: «фактично, майже дві третини валюти Сполучених Штатів обертається за межами наших кордонів» [4], таким чином завдяки своїй абсолютній міжнародній ліквідності більше ніж 700 мільярдів доларів або євродоларів знаходяться в обігу не країни емітента.

Протягом останніх 25 років (1987–2012 рр.), невпинно зростає маса готівкових доларів, яка досягла відмітки з майже шестикратним збільшенням. Як правило, такі різкі зміни виражені значним зростанням валового внутрішнього продукту, процеси виробництва, обміну, розподілу і споживання якого повинні опосередковувати гроші, проте цей найважливіший показник розвитку економіки, за період вибірки, мультиплікувався лише у 1,82 раза. Більше того, закономірним і логічним наслідком, що впливає з рівняння грошового обігу І. Фішера, має бути інфляція, проте вона зупинилася на відмітці з коефіцієнтом 2,29.

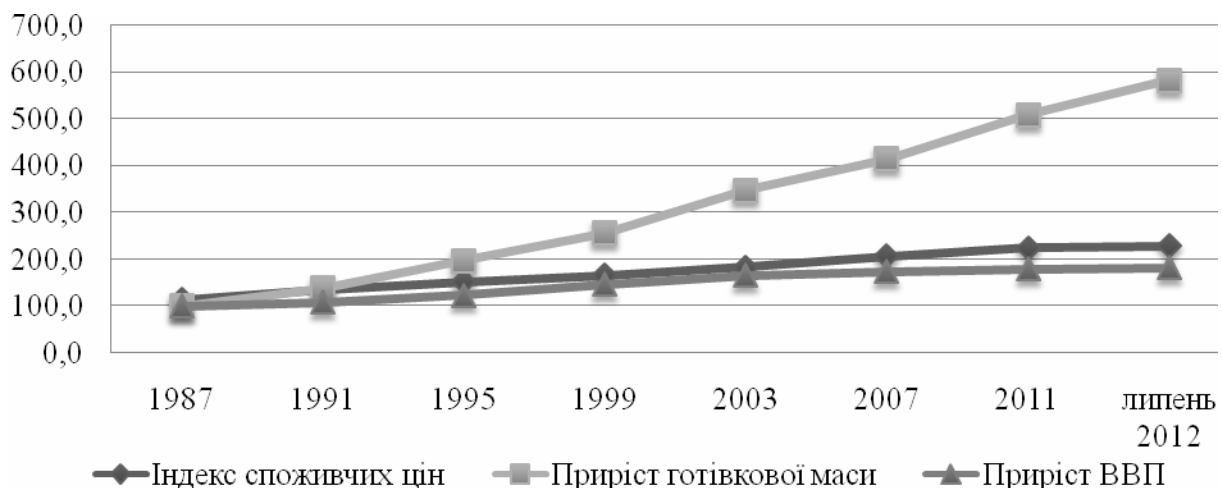

Рис. 2. Динаміка індексу споживчих цін, готівкової маси та приросту ВВП США у 1987–2012 рр., % [5]

Для характеристики фінансової безпеки держави використовують співвідношення валових міжнародних резервів з обсягом грошової бази в обігу, що показує стійкість курсу національної грошової одиниці до значних курсових коливань та спекулятивних шоків. Як правило, цей показник наближається до 100-та у процентному відношенні, коли низький рівень імовірнісної дестабілізації валютного курсу, однак коли пропорція нижча 60%, показник рівня девальвації грошової одиниці може становити більше ніж 45% [6, с.85].

Тим не менш цей хрестоматійний закон не функціонує в економіці Сполучених Штатів, які займають 17 позицію у світі зі 149,4 мільярда [7] міжнародних резервів в умовних одиницях, у той час КНР володіє 3240 мільярдами з яких, вважають експерти, 70% це – долари США, а грошова база за останні 4 роки виросла у 4-ри рази і становила в абсолютному вираженні 2697,7 мільярдів доларів (липень 2012), тому співвідношення складе лише 5,5%. Попри низький рівень вищезазначеного параметра економіці США не характерні спекулятивні атаки та депреціація валютного курсу, а все тому, що непропорційно малі

резерви складаються з бівалютного кошика (євро, японська єна), СПЗ, резервної позиції у МВФ та золота, які призначені для короткострокового збалансування потоків капіталу та експортно-імпортних операцій США з Японією та ЄС, таким чином долар забезпечений більшою мірою резервами інших країн у структурі яких він превалює, ніж власними.

Таблиця 1

Країни з найбільшими міжнародними резервами [8]

Ранг	Країна	Обсяг, млн. дол. США	Станом на
1	 Китайська Народна Республіка	3,240,010	червень 2012
2	 Японія	1,272,777	липень 2012
	 Європейський валютний союз	883,146	червень 2012
3	 Саудівська Аравія	592,358	травень 2012
4	 Федеративна Республіка Росія	514,593	серпень 2012
5	 Швейцарія	479,835	липень 2012
17	 Сполучені Штати Америки	149,401	липень 2012

Дисбаланси показників внутрішнього грошового обігу зумовлені домінантним становищем долара США на світових валютних ринках, деномінацією цін у доларах на сировинних ринках, отже, міжнародною масштабністю доларової зони, що підсилюється ефектом синергії та мережових екстерналій, а тому стимулює зростання зовнішнього попиту на американську валюту [9].

Відсутність центруючої осі у доларизаційній моделі характерна та співвідносна до заплутаної системи кореневища-різони, яка також властива ряду видів бур'яну (пирій – «З усіх придуманих сутностей, які ми приписуємо рослинам, тваринам і зіркам, може бути, що саме бур'ян веде наймудріше (розсудливе) життя. (...) Трава існує тільки між великими і розораними просторами. Вона заповнює порожнечі. Вона пробивається між, та серед інших речей» [2]). Доларизація спричинює заміщення національних грошей, так як і бур'ян витісняє культурні види рослин і забирає поживні речовини з ґрунту-національної економіки – сеньйораж, він діє латентно поки не вкорениться і не набере критичної маси перед виходом на поверхню, таким чином як і долар у багатьох країнах знаходиться не в офіційному обігу формуючи часткову неофіційну та напівофіційну доларизацію з переростанням, якщо не здійснювати превентивних заходів грошово-кредитної політики з елімінування впливу, у повну зі статусом *de jure* платіжного засобу.

Сполучені Штати Америки отримують додатковий емісійний дохід (сеньйораж) від доларизації інших країн. Таким чином, є економічні підстави для того, щоб влада США принаймні частково розподілила його між доларизованими країнами і, можливо, частково доларизованими. Такий прецедент вже існує у міжнародному економічному праві, а саме у взаєминах між Південноафриканською Республікою і трьома державами-сусідами, які використовують ранд: Лесото, Намібія і Свазіленд. Однак, Сполучені Штати Америки не мають юридично закріплених домовленостей щодо розподілу емісійного доходу з Панамою, Еквадором або будь-якою іншою законодавчо закріпленою, офіційно доларизованою країною [10]. Річний обсяг емісійного доходу або сеньйоражу визначається, як збільшення грошової маси, щорічний приріст якої у США за останні 5 років становить понад трильйон доларів.

Глобалізація, як феномен світових інтеграційних процесів, у першу чергу зумовлена функціонуванням міжнародної валютної системи та формуванням міжнародної фінансової

архітектури в якій долар, апелюючи до основоположника класичної політичної економії в Англії – В. Петті, є «жир політичного тіла, надлишок якого робить його неповоротким, а недостача спричиняє йому хворобу» [11, с.46]. Таким чином, враховуючи об'єктивний характер доларизації, можна стверджувати про її іманентний взаємозв'язок з глобалізацією.

Отже, різноморфність доларизації повинна проявлятися, у першу чергу, через властивість зв'язку між глобалізованими інституціями моделі:

- міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації;
- доларизовані країни;
- міжнародні фондові та товарні біржі;
- США (Федеральна резервна система);
- міжнародні корпорації, ТНК, ТНБ;
- частково доларизовані країни-реципієнти.

Взаємозв'язок складових системи досить значний і не лише кількісний (зростання обсягу доларової маси), але і якісний (зниження трансакційних витрат внаслідок уніфікації платіжного засобу – долара США). Вплив монетарної політики США на доларизовані країни беззаперечний, оскільки вони фактично функціонують на засадах валютного союзу і тільки ФРС має юридичне право на емісію грошей.

Більшість міжнародних валютно-кредитних та фінансових організацій використовують долари для розрахунків з країнами-реципієнтами, оскільки США є найбільшою країною-донором: Європейського банку реконструкції і розвитку (10% сукупного фонду), Організації з економічного співробітництва і розвитку (25% фонду), Міжамериканського банку розвитку, Банку міжнародних розрахунків, Групи світового банку (право вето, 16,4% голосів), Міжнародного валютного фонду (16,8% голосів, право вето), та ін.

Транснаціональні корпорації успішно функціонують як у доларизованих, так і у частково доларизованих країнах, на них припадає більше ніж 50% промислового виробництва та понад 70% світової торгівлі. Для США, де розміщено більшість їх материнських компаній, у рамках дослідження Глобального інституту Мак-Кінсі, діяльність ТНК приносить ряд факторних доходів. Зростання ефективності корпорацій зумовлює надходження прибутків у країну базування, а відповідно часткове зростання споживання, що у свою чергу провокує зростання імпорту і формує третю частину сукупного дефіциту платіжного балансу США [12].

Долар є домінуючою валютою розрахунків не лише найбільших фондових бірж світу з штаб-квартирою у Нью Йорку: NYSE Euronext з капіталізацією у 13028 мільярдів, NASDAQ OMX – 4475 мільярдів доларів США станом на перше півріччя 2012 року [13], але євродолари є основною валютою на валютних біржах світових фінансових центрів: Лондона, Токію, Гонг Конгу та ін.

Простежується чіткий, емпіричний, монетарний зв'язок між рівнем валютного заміщення активів частково доларизованої країни (частка іновалютних депозитів у загальному обсягу депозитів) та монетарною політикою США (емісією готівкового долара). Розглянемо цю кореляцію на прикладі України. Зростання міжнародної ліквідності долара та вразливість фінансового сектора спровокували значний ріст використання, протягом років незалежності, активів та пасивів виражених у «твердих валютах». Відтак, від'ємні реальні процентні ставки за депозитами та невиправдано високі ставки за гривневими кредитами скоротили попит населення на пропозицію національних грошей, що провокує перманентні збурення – інфляційні шоки. Таким чином, в умовах хеджування ризиків та економічної недоцільності гривневих заощаджень, населення конвертує їх в іноземну валюту. Заміщення національної грошової одиниці гривні загостило проблему формування довгострокових кредитних ресурсів з низькими процентними ставками у власній валюті з метою фінансування реального сектору виробництва, що характеризується також як «перворідний гріх». Аналізуючи тренд рівня доларизації вітчизняної економіки протягом 1992 – липень 2012 рр. та обсяг готівкового долара, можна зробити висновок про їхній висхідний характер. Як показує економетричне дослідження зв'язок показників під час вибірки за останній 21 один рік не істотний, коефіцієнт кореляції

становить $R^2=0,361$, проте він вагомійший, ніж внутрішній – між інфляцією та доларизацією вже кредитів в Україні ($R^2=0,2238$; вибірка за 1997–2009 рр.) досліджений Н. Атамась [14].

Таблиця 2

Зв'язок між доларизацією та зростанням грошового агрегату M0 долара США [15; 16]

Період	Доларизація України / емісія готівкового долара США
1992 – липень 2012	$y=29,045+0,014x$, $R^2=0,361$
2002 – липень 2012	$y=15,271+0,030x$, $R^2=0,714$

Обмеживши вибірку періодом 2002 – липень 2012, оскільки протягом 1992–1997 рр. українській економіці була характерна гіперінфляція як результат неадекватної монетарної політики із введення в обіг карбованців та гривні. Кінець 1997 початок 1998 року період сильної девальвації гривні внаслідок кризи попиту на ринку облігацій внутрішньої державної позики з боку нерезидентів, мілкість несформованого та нестійкого внутрішнього фінансового ринку, режим валютного коридору з фактично фіксованим валютним курсом, що через механізм монетарної трансмісії стало причиною додаткового тиску на гривню та її депреціацію, а тому переорієнтацію населення на інвалютні депозити [17]. Реальні макроекономічні наслідки були відчутні через ефект гістерезису доларизації до 2001 року. Тому 1992–2001 роки це – період флуктуацій та біфуркацій внутрішнього фінансового ринку, з огляду на це вибірка не адекватно відображає кореляційний зв'язок.

На проміжку 2002 – липень 2012 років зв'язок між внутрішнім показником доларизації та обсягом готівкового долара стає не еластичним, лінійним та щільним.

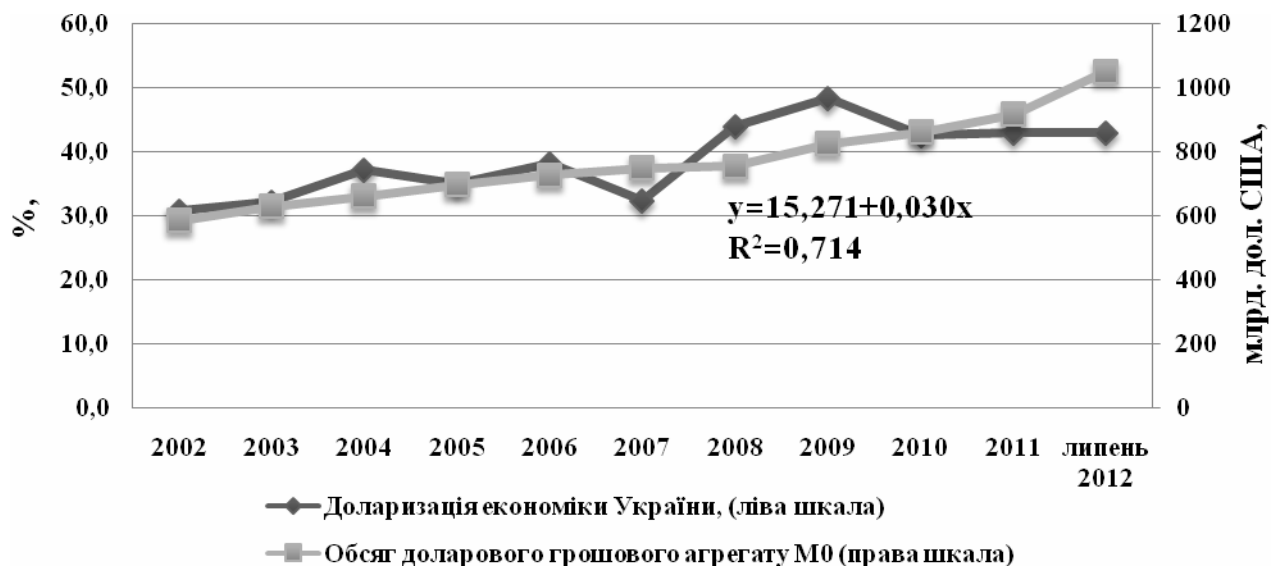

Рис. 3. Динаміка рівня доларизації економіки України та обсягу емісії готівкового долара протягом 2002–2012 рр. (складено автором) [15; 16]

Поясненням такої залежності виступає значна глибина інвалютного ринку депозитів у частково доларизованих країнах, спричинена негативними раціональними та адаптивними очікуваннями населення, а також як міжнародний аспект «економіки пропозиції», патерном якої виступає індивід, тому державне регулювання має спрямовуватися на розвиток виробництва, підвищення доходності власної грошової одиниці, а не зосереджуватись на проблемі формування бюджету та фіскальній політиці.

Аналіз руху рівня доларизації зображеного на рис. 3 на основі кон'юнктурних досліджень та кон'юнктурного прогнозування про ступінчастий характер показника і практично ідеальний приклад 5-ти хвильової теорії Ральфа Нельсона Еліота та зв'язку з числовою послідовністю Леонардо Фібоначчі, свідчить, що зважаючи на апроксимацію даних рег анім, відношення показників базового 2002 р. (30,7%) до 2009 р. (48,3%) близьке

до числа ϕ і становить 1,573, а тому зниження показника починаючи з 2009 року імовірно зупиниться на відмітці 36,9% (0,236 за ϕ).

З огляду на вище викладені результати аналізу можна зробити висновок, що фаза дедоларизації буде темпоральною та амплітудно не значною.

Якщо оцінити рівень доларизації світової економіки використовуючи частку доларової готівкової маси у загальній структурі світової грошової маси ми отримуємо коефіцієнт, що свідчить про незначну присутність долара (1,23%).

Таблиця 3

Доларизація світової економіки, станом на 31.12.2011 року (складено автором) [16; 18]

Грошовий агрегат	Обсяг, млрд. дол. США	Світова грошова маса, млрд. дол. США	Частка, %
M0	1002,8	81610	1,229
M3	15700		19,238

Проте, цей показник не є релевантним і методика розрахунку рівня доларизації не підходить для світового масштабу, оскільки готівка у сучасних умовах опосередковує не значну частину процесів обміну. Сучасні електронні, кредитні гроші відображають адекватну структуру долларократії у глобалізованій світовій фінансовій системі. Тому грошовий агрегат M3 економіки США має стати базою розрахунку ступеня заміщення, однак представники ФРС у своєму релізі від 10 листопада 2005 року повідомили про припинення публікації агрегату M3.

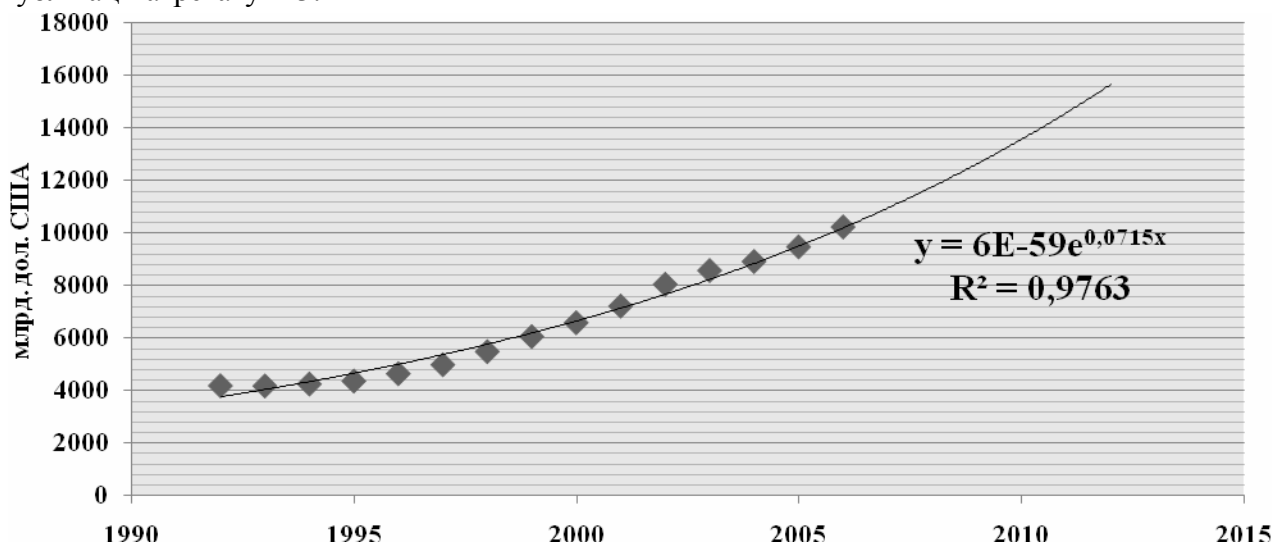

Рис. 4. Динаміка грошового агрегату M3 у США 1992–2012 рр., млрд. дол. США (з 2007 року прогнозоване зростання) (складено автором) [19]

Як йдеться в офіційному документі «з 23 березня 2006 року Рада керуючих Федеральної резервної системи припиняє публікацію грошового агрегату M3 (...) M3 не відображає ніякої додаткової інформації про господарську діяльність та протягом багатьох років не відіграє ніякої ролі у формуванні грошової політики. Отже, Рада керуючих вирішила, що витрати на збір даних та публікація M3 більші від їхньої користі» [19]. Зокрема, дані Таблиці 3 отримані на основі аналізу, розрахунку та прогнозування за допомогою експоненціального тренду ряду, який у порівнянні з лінійним краще апроксимує статистичні дані, з коефіцієнтом детермінації $R^2=0,9763$.

Отже, рівень доларизації глобальної економіки на основі використання відношення грошового агрегату M3 до показника світової грошової маси становить 19,238%.

Іншою властивістю різноматичної парадигми доларизації виступає її гетерогенність, яка виходить з наявності першої – зв'язку і розкриває її суть. Інституціям моделі не характерна структурна однорівневість, підпорядкованість (рис. 1), оскільки їх не можна

класифікувати за одною ознакою і визначити ступінь її прояву через їхню диференційованість. Термін «гетерогенний» має своє коріння у латинській та грецькій мові, hetero – інший, різний, а genēs – нація, народ, клас, вид, сорт. Неоднорідність зумовлена різними: функціональною спрямованістю (міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації, міжнародні фондові та товарні біржі, міжнародні корпорації), ступенем економічної ваги у світовій економіці (доларизовані країни, США / Федеральна резервна система, частково доларизовані країни-реципієнти), несумісністю авантажу та цілей (США, доларизовані країни), рівнем доларизації (доларизовані країни, частково доларизовані країни-реципієнти), та ін.

Множинність проявляється у гетерогенності, через те що долар США не єдина валюта заміщення. Також ряд країн використовує євро, фунт стерлінгів, російський рубль, австралійський долар, новозеландський долар, південноафриканський ранд, індійську рупію, швейцарський франк, вірменський драм, турецьку ліру, та ін. Множинність знайшла своє відображення не лише у чималій кількості валют, але й у великій кількості доларизованих та частково доларизованих країн, які більшою чи меншою мірою використовують моно-, бі- чи мультивалютні кошики для інтервенцій та регулювання курсу національної валюти, адже історично економічна політика автаркії не виправдала себе.

Вищезазначений аналіз даних із використання готівкового долара у світовій економіці засвідчив, що 2/3 його обсягу (більше ніж 700 млрд. дол. США) знаходяться за межами США, що підтверджує властивість неістотності розриву з країною-донором – США.

Картографічність різоматичної парадигми доларизації зумовлена її взаємозв'язком, гетерогенністю, множинністю та неістотністю розриву. В умовах розвитку глобалізації фінансове гравітаційне тяжіння відсутнє – електронні гроші долають відстані у тисячі кілометрів менше ніж за одну секунду, що формує різоморфну структурну систему.

У свою чергу, з необхідністю властивість картографії зумовлює декалькоманію доларизації. Диференціація суб'єктів світової фінансової системи: за статусом іноземної валюти як доларизованих *de facto* і *de jure*; за способом використання інвалюти як частково та повністю доларизованих; за функціями грошей як реальна, фінансова та доларизація платежів; за масштабом і статусом використання як неофіційна, напівофіційна та неофіційна доларизація; свідчить про плуралізм, як станів, так і можливість динамічних змін та переходу з одного виду в інший.

Доларизація може виникати внаслідок колонізації, як засіб подолання дисбалансів та фінансових криз, а також як результат незалежного використання іноземної валюти у внутрішньому обігу, отже не існує уніфікованої, єдиної схеми-еталону або кальки для формування доларизаційних та дедоларизаційних процесів в національних економіках. Доларизація, як живий організм, переживає постійну модифікацію у фазах спаду та зростання, залежно від економічної дійсності, а тому не є статичною і не підлягає калькуванню.

Висновки і перспективи подальших розробок. Монетарна інтеграція, фінансизм та глобалізація ініціюють відхід від мультивалютної картини світу, а також зростання алокаційних вигод окремих держав конституювали сучасну доларизовану світову економіку.

Проведене теоретико-емпіричне обґрунтування підтвердило гіпотезу про різоморфний характер доларизації. Парадигмальна модель є адекватною, універсальною, точною, економічно доцільною та релевантною на сучасному етапі розвитку світогосподарських відносин.

Доларизація виступає «бур'яном», що функціонує на субстраті економіки і здійснює фінансову колонізацію, спочатку заповнюючи порожнечі, а потім витісняє і заміщує національну грошову одиницю з каналів грошового обігу подібно пирію. Отже, доларизація це – різоматична обмежена інституційними рамками національних економік.

Список використаної літератури

1. Тоффлер Э. Революционное богатство / Э. Тоффлер, Х. Тоффлер. – М.: АСТ, 2007. – 289 с.
2. Різома. Тисяча плато. Капіталізм і шизофренія [Електронний ресурс] / Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі. – 1972. – Режим доступу: http://www.situation.ru/app/j_art_1023.htm.
3. Козюк В. В. Монетарні засади глобальної фінансової стабільності / В. В. Козюк // Тернопіль: ТНЕУ, Економічна думка. – 2009. – 728 с.
4. President and CEO, Federal Reserve Bank of San Francisco, Monetary Policy, Money, and Inflation [Electronic source] / John C. Williams. – Access: <http://www.frbsf.org/news/speeches/2012/john-williams-0702.html>.
5. Federal reserve bank of Cleveland [Electronic source]. – Access: <http://www.clevelandfed.org/research/data/index.cfm>.
6. Сухоруков А. Фінансова безпека держави: [навч. посіб.] / А. Сухоруков, О. Ладюк. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 192 с.
7. U. S. Department of the Treasury. Resource Center. U.S. International Reserve Position [Electronic source]. – Access: <http://www.treasury.gov/resource-center/data-chart-center/IR-Position/Pages/07272012.aspx>.
8. The Work of a Nation. The Center of Intelligence The World Factbook [Electronic source]. – Access: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2188rank.html>.
9. The World Dollar Standard and Globalization: New Rules of the Game? [Electronic source] / R. McKinnon. – Access: // www.stanford.edu.
10. Full Dollarization: The Pros and Cons. International Monetary Fund. December, 2000 [Electronic source] / A. Berg, E. Borensztein. – Access: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues24/index.htm>.
11. Маркс К. Капитал / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Изд. полит. лит., 1963. – (сочинение) 2-е изд., Т. 23. – С. 156.
12. A New Look at the US Current Account Deficit: The Role of Multinational Companies [Electronic source // McKinsey Global Institute. –2004. – Access: // www.mckinsey.com.
13. World Federation of Exchanges Market highlights for first half-year 2012 [Electronic source]. – Access: <http://www.world-exchanges.org/files/files/1st%20half%20%202012%20WFE%20market%20highlights%20with%20comments.pdf>.
14. Атамась Н. Макроекономічний аналіз рівня та структури доларизації вітчизняної економіки / Н. Атамась // Вісник НБУ. –2011. – С. 30–34.
15. Статистика НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674.
16. Board of Governors of the Federal Reserve System. All Statistical Releases H.6 Statistical Release [Electronic source]. – Access: <http://www.federalreserve.gov/datadownload/Build.aspx?rel=H6>.
17. Досвід України в подоланні валютних криз [Електронний ресурс] // Центр Разумкова. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=632.
18. The online World Factbook. The Central Intelligence Agency [Електронний ресурс] – Доступний з: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html>
19. Federal Reserve System Discontinuance of M3 [Electronic source]. – Access: <http://www.federalreserve.gov/Releases/h6/discm3.htm>.
20. Statistical Releases and Historical Data of the Federal Reserve System [Electronic source]. – Access: http://www.federalreserve.gov/datadownload/Preview.aspx?pi=400&rel=H6&preview=H6/H6_M1/MCU_N.M.